

УДК 347.211

Ганна Стахира,аспірант кафедри цивільного права та процесу
Тернопільського національного економічного університету

РЕЧОВО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДИ ЦИФРОВОГО КОНТЕНТУ

У статті проаналізовано проблеми законодавчого регулювання правовідносин, пов'язаних із обігом цифрового контенту. Проведено порівняльно-правове дослідження поняття речі відповідно до законодавства України та країн Європейського Союзу. Обґрунтовано необхідність новелізації вітчизняного законодавства шляхом його доповнення положеннями про правову природу цифрового контенту.

Ключові слова: цифровий контент, нематеріальні товари, об'єкти цивільних прав, речове право, речі.

Постановка проблеми. У сучасному світі глобальна мережа Інтернет постає не лише як зручний спосіб отримання інформації, комунікації, а і як особливий вид ринку з поставки товарів, що втратили свою матеріальну форму вираження, надання послуг з оброблення та зберігання нематеріальних цінностей. Це зумовлює необхідність з'ясування їх правової природи, класифікації й, зрештою, можливості застосування норм матеріального права до правовідносин, предметом яких є вказані об'єкти.

Проблеми визначення правової природи цифрового контенту, його належність до категорії речей у вітчизняній літературі останніх років не були предметом комплексного дослідження. Окремі аспекти проблематики з'ясування правової природи речей, у тому числі нематеріальних, розглядалися у працях О.В. Дзери, Й.М. Моснера, О.А. Підпригори, Р. Саватьє, Є.О. Суханова, Й. Фрітше та ін.

Метою статті є здійснення порівняльно-правового дослідження речово-правових проблем природи цифрового контенту, формування теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства в досліджуваній сфері.

Виклад основного матеріалу. Найпростішим прикладом нематеріальних товарів є електронні книги, музика та фільми, доступні для перегляду й завантаження в режимі он-лайн. Такі товари не мають матеріального вираження, а існують лише в цифровій формі.

Істотною проблемою в сучасних умовах є кваліфікація природи сучасних мережевих комп'ютерних ігор типу MMORPG (Massive Multiplayer Online Role-Playing Games), у яких користувач у режимі реального часу створює свій персонаж, керує ним, здійснює операції купівлі-продажу з використанням реально існуючої валюти і платіжних систем як віртуальних благ для персонажа (одягу, зброї), так і реальних товарів. Наприклад, персонаж користувача може відвідати віртуальний заклад харчування, що існує на просторах інтернет-гри, замовити й оплатити їжу, а її доставка в реальній формі та часі буде здійснена за місцезнаходженням гравця.

Поява й активне використання нематеріальних товарів, пов'язаних із їх обігом послуг потребують оцінювання правової природи цих товарів, правових норм, договірних конструкцій, застосовуваних для регулювання правовідносин, пов'язаних із їх обігом.

В українському законодавстві, як і в доктрині, не існує спеціального понятійного апарату, притаманного для нематеріальних товарів і пов'язаних із їх обігом послуг, відсутній єдиний підхід до визначення виду договірної конструкції, що застосовується до правовідносин, пов'язаних із обігом цифрового контенту.

Зазначені питання все частіше стають предметом наукових дискусій у доктрині приватного права Європейського Союзу (далі – ЄС). Так, на тепер розроблено та подано для затвердження Європейським парламентом проект Директиви Європейського парламенту й Ради про деякі аспекти, що стосуються договорів поставки цифрового контенту, від 09.12.2015 № 2015/0287 [1].

У зазначеному акті товари, що існують у цифровій формі, визначають як цифровий контент. Частина 1 ст. 2 проекту Директиви містить поняття цифрового контенту, під яким розуміються:

a) дані, що генеруються та поставляються в цифровій формі, зокрема відео- й аудіододатки, комп'ютерні ігри та інші види програмування;

b) послуга, що уможливує створення, оброблення або зберігання в цифровій формі даних, отриманих від споживача;

c) послуга, що дає можливість поширювати або іншим чином впливати на дані в цифровій формі, отримані від інших користувачів такої послуги.

Взаємовідносини учасників цивільних правовідносин неможливо проаналізувати відокремлено від тих об'єктів, щодо яких вони здійснюються. Виокремлення цифрового контенту як окремого об'єкта договірних правовідносин у праві ЄС покликане суттєво вдосконалити його обіг, напрацювати відповідний правовий масив у цій сфері.

Зміст категорії об'єктів цивільних прав полягає в установленні для них певного режиму правового регулювання, тобто передбаченні

можливості здійснення щодо них правочинів, спрямованих на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. До таких об'єктів зараховують матеріальні й нематеріальні блага або діяльність, пов'язану з їх створенням і подальшим обігом. Матеріальними благами є речі, а також результати робіт і послуг, що мають речову форму. До матеріальних благ доктрина також зараховує послуги, не пов'язані зі створенням чи зміною речі, котрі створюють враження матеріального, хоча й не обов'язково речового характеру (наприклад, послуги зберігання чи перевезення). Різноманітний характер вищенаведених об'єктів цивільних прав презюмує й різноманітність правовідносин, що виникають на їх основі. Так, речі є об'єктами речового права, тоді як послуги, а також майнові права й обов'язки можуть бути об'єктами зобов'язального чи корпоративного права [2, с. 394, 396].

Вітчизняний законодавець визначив, що об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні й нематеріальні блага.

Проблемним видається питання встановлення щодо цифрового контенту правового режиму речі та поширення на нього речових прав, зокрема права власності.

Аналізуючи поняття речі в цивільному законодавстві України, бачимо, що річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права й обов'язки.

Під речами в цивільному праві мають на увазі всі предмети матеріального світу, які можуть задовольняти певні потреби людини й бути в її володінні [3, с. 108]; усе те, за допомогою чого можна задовольнити ту чи іншу потребу та з приводу чого виникають цивільні правовідносини [4, с. 138]; предмети матеріального світу, які задовольняють відповідні потреби учасників цивільних правовідносин завдяки їх фізичним, хімічним, біологічним та іншим властивостям, що визначають їх товарний характер, а також сферу й напрями використання в людській діяльності [5, с. 219].

Найбільш поширеними концепціями визначення речі у праві є дві: філософська та натуралістична. Філософська концепція речі ґрунтується на дуалістичному сприйнятті природи речі, річ у її розумінні має універсальний характер, охоплює як матеріальні предмети, так і безтілесні речі. Натуралістична концепція речі прив'язує річ до фізичних законів природи, матеріалізуючи її, розглядає річ виключно як матеріальний предмет. Різниця між цими підходами є виявом інтерпретації двох філософських течій – матеріалізму й ідеалізму у праві [6, с. 32].

Розвиток наукового прогресу розмежує поняття матеріального вираження у визначенні речі. Так, деякі науковці схиляються до думки, що для формування правового режиму окремих об'єктів цивільних прав (з-поміж яких представлений цифровий контент) варто розши-

рити матеріалістичне поняття речей, додавши категорію «безтілесна річ» [7, с. 157].

З метою уніфікації правового режиму різних об'єктів цивільних прав часто застосовують концепцію, згідно з якою безтілесним майном вважаються майнові права, які тільки формально зараховані до речей, хоча насправді не мають вираженої матеріальної форми. Згідно з позицією представників цього підходу, під безтілесними речами найчастіше розуміють права, що мають вартість і грошову оцінку. У цьому випадку безтілесні речі зводяться до майнових прав, що були сформалізованими та названими речами [8, с. 37]. Цікавою є позиція К.І. Скловського, котрий зазначає, що у випадку застосування до речей, котрі не мають матеріального вираження, режиму речового права має місце ефективний і зручний прийом юридичної техніки [9, с. 25].

Актуальною для з'ясування правової природи цифрового контенту залишається позиція Ю.С. Гамбарова, висловлена ще на початку ХХ століття, що європейська юриспруденція створює нову концепцію безтілесних речей, котра суттєво відрізняється від римської. Така концепція охоплює всі блага, що не мають тілесного вираження, проте охороняються об'єктивним правом. Отже, впроваджується фікція речі для вищезгаданих об'єктів права, які, не володіючи формальними властивостями речі, прирівнюються до неї [10, с. 315].

Такий підхід застосування законодавчої техніки підтримує й Д.В. Мурзін, підкреслюючи, що до моменту врегулювання нововиниклих правовідносин законодавчо тільки принципове визнання цих об'єктів об'єктами права власності здатне забезпечити їх власникам адекватний і надійний захист [11, с. 312].

Уважаємо, що поява в цивільному обігу цифрового контенту покликана змінити класичне уявлення речі у праві тільки як матеріального предмета, оскільки такий підхід до розуміння речі позбавляє речове право практичності і слугує додатковим фактором, який буде уповільнювати динаміку цивілізаційного прогресу.

З вищенаведеного випливає, що як законодавець, так і правова доктрина України під річчю мають на увазі предмет матеріального світу. Варто підкреслити, що саме предмет матеріального світу, а нематеріальний предмет, а звідси й нематеріальний характер цифрового контенту не створює неможливості його збереження до речей.

Варто звернути увагу на те, що у 2005 році законодавець новелізує ст. 190 Цивільного кодексу України, доповнюючи її ч. 2 такого змісту: «Майнові права є неспоживною річчю. Майнові права визнаються речовими правами», прирівнюючи безтілесні майнові права до поняття речей, тим самим розширює останнє, дозволяє застосовувати правовий режим майна до речей, що не мають чітко вираженої матеріальної форми.

Таке змішання правових режимів є характерним переважно для англо-американської правової системи, де прийнято розмежувати речі на «речі у володінні» (*choses in possession*),

тобто речі, що мають чітко виражену матеріальну форму, і «речі у вимозі» (*choses in action*), тобто речі, що не мають матеріальної форми, до яких можна застосувати поняття «безтілесна річ», притаманні римському приватному праву [2, с. 397].

У літературі зазначається, що безтілесні речі, якими є абстрактні права, є результатом розвитку юридичної техніки, яка, як й інші види техніки, віднайшла способи та засоби перетворення конкретних речей у поняття, концепції, цифри для більшої зручності в оперуванні ними, в результаті цього юридичні абстракції витіснили тілесні речі [12, с. 53].

Аналізуючи законодавство країн-членів ЄС, можемо дійти висновку щодо відсутності однозначного трактування поняття речі й поширення речового права на цифровий контент. Так, Цивільний кодекс Німеччини визначає річ як «тілесний предмет» [13]. Подібну позицію займає законодавець Республіки Польщі, котрий до поняття речі зараховує лише матеріальні предмети [14], тоді як французький законодавець дотримується концепції «широкого поняття речі», зараховуючи до категорії речей предмети, що не мають чітко вираженої матеріальної форми, серед яких – цифровий контент [15].

Незважаючи на однозначність дефініції речей у німецькому праві, у доктрині ведуться дискусії щодо можливості поширення на цифровий контент правового режиму речі. З одного боку, дослідники переконують, що цифровий контент не є річчю, бо не має в собі матеріального втілення. Навіть якщо цифровий контент помістити на матеріальний носій, матиме місце виникнення речових прав стосовно цього носія, але не стосовно цифрових даних на ньому. Це також стосується випадків, коли цифровий носій втрачено, пошкоджено чи знищено. Адже така втрата конкретного носія оцифрованих даних не завжди тягне за собою втрату цифрового контенту, що зберігався на ньому [16, с. 1125].

З іншого боку, існує твердження, що цифровий об'єкт набуває матеріальної форми і стає предметом речового права з моменту його запису на матеріальному носії. Таким носієм може бути CD, DVD – диск, жорсткий диск комп'ютера, навіть запис на сервері у «хмарному сховищі даних» [17].

Особливою ознакою цифрового контенту є його дуалізм, адже, окрім речових прав, на цифровий контент поширюються права інтелектуальної власності. Під час укладення договору купівлі-продажу цифрового контенту (наприклад комп'ютерної програми) продавець зобов'язаний одночасно з річчю (програмою, яка може бути доступна як на матеріальному носіїві, так і в режимі он-лайн) передати покупцю ліцензію на використання цього контенту. Передача ж самого цифрового контенту без можливості його використання відповідно до розумних очікувань покупця призведе до виникнення істотного «юридичного» недоліку товару, як наслідок, зумовить можливість розірвання договору [16, с. 1126]. Поняття саме

«юридичного» недоліку товару є досить поширеним як у законодавстві країн-членів ЄС, так і в європейській правовій доктрині. Такий недолік має місце у випадку, коли продавець не попередив покупця про права третіх осіб на річ, що продається [14].

Прихильники поширення на цифровий контент правового режиму речі обґрунтовують власні позиції, виходячи з можливості укладення договорів позички електронних журналів, що знаходяться на конкретному сервері, договорів зберігання у хмарному сховищі даних, інших правочинів, властивих об'єктам речового права, в тому числі звернення стягнення на цифровий контент [16, с. 1125].

У зв'язку з прийняттям концепції «широкого» поняття речі в українському законодавстві з'являється проблема поширення речового права на цифровий контент. Так, визнання права власності на цифровий контент спричинить формування нових типів правовідносин, серед яких – відшкодування шкоди шляхом звернення стягнення на цифровий контент, його витребування з чужого незаконного володіння, проблема захисту непорушності права власності на цифровий контент, що знаходиться на хмарному сервері, якщо володільцем такого серверу є інша особа, деліктна відповідальність, що настає у випадку завдання шкоди цифровому контенту.

Висновки

На підставі проведеного аналізу положень чинного законодавства України та держав-членів ЄС, вітчизняної й зарубіжної доктрини доходимо таких висновків. Вітчизняний законодавець у Цивільному кодексі України не дотримується однозначної правової позиції стосовно дефініції речі. Так, аналізуючи визначення речі, наведене в ст. 179 Цивільного кодексу України, можна припустити, що вітчизняне законодавство містить «вузьке» визначення речі в його матеріальному сенсі.

Проте новелізація ст. 190 Цивільного кодексу України значно розширює поняття речі, адже законодавець визначає майнові права як неспоживчу річ, тим самим додаючи до поняття речі також об'єкти, що не мають чітко вираженої матеріальної форми, так звані «безтілесні речі», до яких можемо зарахувати й цифровий контент.

Поширення правового режиму речі на цифровий контент і застосування стосовно нього всіх речових прав, у тому числі звернення стягнення на цифровий контент, його виндикація тощо неможливі без використання правової фікції.

З метою напрацювання єдиного підходу до визначення правової природи цифрового контенту доцільним видається запозичення досвіду країн-членів ЄС стосовно зарахування цифрового контенту до категорії речей із можливістю застосування чинних договірних конструкцій до правовідносин, об'єктом яких є цифровий контент.

Список використаних джерел:

1. Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content No 2015/0287 dated 09.12.2015 // The data base of legislation of the European Union [Electronic source]. – Regime of access : <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/EN/1-2015-634-EN-F1-1.PDF>.
2. Гражданское право : [учебник] : в 2 т. / ред. Е.А. Суханова. – М.: БЕК, 1998. – Т. 1. – 1998. – 820 с.
3. Цивільне право України. Загальна частина : [навчальний посібник для студентів юрид. вузів та факультетів] / за ред. О.А. Підпригори, Д.В. Бобрової. – К.: Вентурі, 1995. – 416 с.
4. Цивільне право України. Загальна частина : [підручник] / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданчика. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.
5. Цивільне право України : [підручник] : у 2 т. / за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – Х.: Право, 2011. – Т. 1. – 2011. – 655 с.
6. Саванець Л.М. Перехід прав за бездокументарними цінними паперами: цивільно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Л.М. Саванець ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2013. – 230 с.
7. Алексеев С.С. Гражданское право в современную эпоху / С.С. Алексеев. – М.: Статут, 2003. – 480 с.
8. Козинець А. Концепція прав на безтілесні речі: історичний аспект та сучасне розуміння / А. Козинець // Юридична Україна. – 2015. – № 1. – С. 34–40.
9. Скловський К.И. Собственность в гражданском праве : [учеб.-прак. пособ.] / К.И. Скловський. – М.: Дело, 2000. – 59 с.
10. Гамбаров Ю.С. Гражданское право. Общая часть / Ю.С. Гамбаров. – М.: Зерцало, 2003. – 591 с.
11. Мурзин Д.В. Бестелесные вещи / Д.В. Мурзин // Цивилистические записки : меж вуз. сб. науч. трудов. – Вып. 3. – М.: Статут, 2004. – 319 с.
12. Саватье Р. Теория обязательств: юридический и экономический очерк / Р. Саватье. – М.: Прогресс, 1972. – 440 с.
13. German Civil Code dated 18.08.1896 [Electronic source]. – Regime of access : https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf.
14. Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. // Dz. U. – 1964. – № 16. – Poz. 93.
15. French Civil Code dated 21.03.1804 [Electronic source]. – Regime of access : http://lexinter.net/ENGLISH/civil_code.htm.
16. Fritzsche J. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB Band 1: §§ 1-487 / J. Fritzsche, B. Roth / C.H. Beck, 2018. – 2500 s.
17. Mössner BGB § 103 Verteilung der Lasten / Mössner / Grosskommentar GesamtHrsg: Gsell / Krüger / Lorenz / Mayer Hrsg: HagerStand: 01.05.2017 [Electronic source]. – Regime of access : https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%5Ckomm%5Cbeckogk_11_bandbgb%5Cbgb%5Ccont%5Cbeckogk.bgb.p103.glc.gliiii.htm.

В статті проаналізовані проблеми законодавчого регулювання правоотношеній, зв'язаних з оборотом цифрового контенту. Проведено порівняльно-правове дослідження поняття речі в відповідності з законодавством України і країн Європейського Союзу. Обґрунтовано необхідність новелізації національного законодавства шляхом його доповнення положеннями про правову природу цифрового контенту.

Ключевые слова: цифровой контент, нематериальные товары, объекты гражданских прав, вещное право, вещи.

The problems of legal framework of relation connected with the digital content are analyzed. A comparative research of the concept of things, conducted in accordance with the legislation of Ukraine and members of the European Union was conducted. The necessity of modernization of domestic legislation, by its additions to the provisions, which will determine the legal nature of digital content, is substantiated.

Key words: digital content, intangible goods, objects of civil rights, property law, things.

